

Underlagsrapport 2023:8

ERFARENHETER AV DELTAGANDE I ORGANISATIONEN EXISTERAS SAMTALSGRUPP – EN INTERVJUSTUDIE

Beställd från Cecilia Kjellgren

Jämställdhetsmyndigheten publicerar flera olika typer av rapporter. Underlagsrapporter från externa forskare eller aktörer som fungerar som ett kunskapsunderlag är en typ av rapport

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, september 2023

Underlagsrapport 2023:8

Dnr: ALLM 2021/145

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Berit Jernberg, Avdelningschef Nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Telefon 072 -083 60 22

INNEHÅLL

Förord	4
Sammanfattning	5
1. Inledning	7
1.1. Tidigare forskning.....	7
1.2. Tidigare kartläggning och förstudie.....	7
1.3. Uppdraget och dess syfte.....	8
1.4. Metod.....	9
1.5. Intervjustudien.....	10
2. Resultat av intervjustudien	13
2.1. Möjliga samtal om könsstymning.....	13
2.2. Andra aktiviteter och samtal i gruppen.....	22
2.3. Tankar om gruppen.....	26
3. Avslutande diskussion	32
3.1. Gruppverksamheten öppnar för samtal om könsstymning.....	32
3.2. Kunskap ger också kontroll.....	32
3.3. Från utsatt till "aktivist".....	33
3.4. Gruppledarna har en förmåga att skapa trygghet för deltagarna.....	33
3.5. Diskussion om den vetenskapliga metoden.....	34
4. Slutsatser	35
4.1. Slutsatser om forskningsstudien.....	35
4.2. Hur metoden kan följas, förvaltas och utvecklas över tid.....	35
4.3. Vad krävs för att metoden ska vara evidensbaserad.....	38
Referenser	40
Appendix	41

FÖRORD

Organisationen Existera som är en del av kvinnojoursrörelsen bedriver sedan några år tillbaka en samtalsgrupp för kvinnor som utsatts för könsstympning. Den här underlagsrapporten är en utvärdering av Existeras intervention som har tagits fram av Cecilia Kjellgren, universitetslektor/docent vid Linnéuniversitetet.

Resultaten av studien är lovande och kan ses som ett första steg i en process av fortsatt utvärdering. De slutsatser som framförs i rapporten är rapportförfattarens egna och utgör inte Jämställdhetsmyndighetens uppfattning.

Göteborg, september 2023

*Berit Jernberg,
Avdelningschef*

SAMMANFATTNING

Jämställdhetsmyndigheten har ett uppdrag att identifiera och utveckla arbetssätt och metoder för förebyggande arbete mot könsstympling av flickor och kvinnor (A2021/01029). Få verksamheter bedriver insatser inriktade på stöd till kvinnor utsatta för könsstympling, som också kan fungera som en förebyggande insats. Organisationen Existera, en del av kvinnojoursrörelsen, bedriver i Stockholmsområdet sedan några år tillbaka en samtalsgrupp för kvinnor som utsatts för könsstympling. Interventionen syftar till att kvinnorna ska få förståelse för att könsstymplingen de gått igenom i barndomen, var ett övergrepp och att de ska få möjlighet att dela erfarenheter i gruppen och bearbeta dessa. Vidare att de ska få stöd att söka den medicinska och/eller psykologiska hjälp de behöver. Samtal i gruppen kombineras med fysisk aktivitet.

En utvärdering av interventionen har genomförts under 2023 av universitetslektor/docent Cecilia Kjellgren, på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten. Trettio kvinnor som deltog i interventionen under hösten 2022 inbjöds att delta i intervjustudien. Tjugo kvinnor, i åldrarna 30-70 år, samtyckte till medverkan och intervjuades. Kvinnorna kommer ursprungligen ifrån Eritrea, Etiopien, Somalia och Sudan. I intervjumaterialet identifierades tre huvudteman: *Möjliga samtal om könsstympling, andra aktiviteter och samtal i gruppen* samt *tankar om gruppen*.

I det första temat *Möjliga samtal om könsstympling* identifierades kvinnornas berättelser om utsatthet för könsstympling i barndomen och en efterföljande tystnad. För vissa kvinnor har tystnaden brutits först i samband med deras deltagande i Existeras samtalsgrupp. Samtal i gruppen om könsstympling har lett till att olika känslor, som sorg och ilska, kommit till uttryck. Men också starka känslor av gemenskap, samhörighet och tröst mellan deltagarna. De deltagande kvinnorna har fått ökade kunskaper om könsstympling och känslor av ökad kontroll. Kvinnorna uttrycker en vilja att sprida kunskap om de negativa konsekvenserna av könsstympling i sina hemländer efter att ha deltagit i interventionen.

I det andra temat *Andra aktiviteter och samtal i gruppen* lyfts betydelsen av den fysiska aktiviteten som är en del av interventionen. Träningen har varit viktig för intervjupersonerna för att bland annat lindra värk och förbättra kondition. De psykologiska effekterna av träningen lyfts av många deltagare, som minskad spänning och oro. Vidare har träningen framkallat känslor av glädje och stolthet.

Under det tredje temat *Tankar om gruppen* identifieras hur de deltagande kvinnorna uppskattar gruppledarnas kreativitet och omsorg om deltagarna. Deltagarna uppskattar att gruppledarna kommunicerar på svenska, vilket också innebär språkträning. Genom gruppverksamheten utvecklas en stark gemenskap där kvinnorna uttrycker omsorg för varandra och skapar vänskapsband.

Intervjustudien pekar på positiva resultat för interventionen med entydigt positiva erfarenheter från deltagande kvinnor. Effekterna av gruppsamtalen är att kvinnors tystnad bryts, de får tillgång till kunskap och får möjlighet att dela erfarenheter vilket svarar mot syftet med interventionen. Kvinnorna upplever att de fått ökad kontroll över tidigare upplevelser som leder till att de formulerar motstånd mot könsstympling.

Kombinationen att tala om könsstämpning och att träna förefaller mycket verksam. Känslor av att få mer motståndskraft kopplas till träningen. Empowerment, egenmakt, är ett viktigt resultat som deltagande kvinnor beskriver och manifesterar. De intervjuade kvinnorna uttrycker mycket uppskattning för gruppledarna och den läkare som medverkar vid två av grupptillfällena. Att Existera, som bedriver gruppverksamheten, är en ideell organisation inom Kvinnojoursrörelsen har varit förtroendeskapande.

Det går inte att uttala huruvida interventionen är en evidensbaserad metod. Att pröva evidens innebär en process som kräver att flera studier genomförs med olika forskningsdesign. Intervjustudien identifierade positiva resultat och kan ses som ett första steg i en fortsatt utvärdering. Ett positivt resultat i intervjustudien ger stöd för att det finns skäl för att fortsätta beforska metoden. Ett nästa steg för att utforska kvalitet i interventionen är att med hjälp av frågeformulär undersöka hur psykisk och fysisk hälsa påverkas hos de kvinnor som fått del av interventionen. Detta kan ske genom att deltagande kvinnorna besvarar frågeformulär före, respektive efter, att de fått del av interventionen och att resultaten jämförs.

1. INLEDNING

Ett begränsat antal verksamheter erbjuder kontinuerligt en insats till stöd för kvinnor utsatta för könsstympning och som också kan ses som en förebyggande insats. Jämställdhetsmyndigheten har gett universitetslektor/docent Cecilia Kjellgren ett uppdrag att utvärdera en intervention som organisationen Existera erbjuder kvinnor utsatta för könsstympning. I detta kapitel presenteras bakgrunden till uppdraget, interventionen som undersöks och den vetenskapliga metod som använts för att genomföra intervjustudien.

1.1. Tidigare forskning

Tidigare forskning om insatser för att möta och förebygga kvinnlig könsstympning har haft fokus på insatser inom olika områden. I en systematisk litteraturöversikt (Matanda, Groce-Galis, Gay, & Hardee, 2021) identifierades 7 698 studier från olika källor, med fokus på förebyggande insatser och stöd till könsstympade kvinnor. Slutligen kvalitetsgranskades 115 forskningsstudier. De beskriver att studierna rör fyra interventionsområden: systemnivå, samhällsnivå, individnivå och servicenivå. I några av de refererade studierna av interventioner på individnivå konstateras att utbildningsnivå påverkar vilken inställning kvinnor har till könsstympning av barn. Interventioner med edukativa inslag riktade mot flickor och mammor har också lett till ökade kunskaper och förändrade attityder. De aktuella studierna har framför allt genomförts i afrikanska länder. Det har i tidigare forskning konstaterats att det finns begränsat med studier som har undersökt effekterna av samtalsstöd för kvinnor som blivit könsstympade. Internationella studier om interventioner till stöd för könsstympade kvinnor som bedrivits av annan verksamhet än hälso- och sjukvård är ovanliga.

1.2. Tidigare kartläggning och förstudie

Regeringen har gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att identifiera och utveckla arbetssätt och metoder för förebyggande arbete mot könsstympning av flickor och kvinnor (A2021/01029). Inom ramen för uppdraget ska Jämställdhetsmyndigheten utveckla arbetssätt och metoder för förebyggande arbete mot könsstympning. Med utgångspunkt i de inventeringar som gjorts i tidigare redovisat uppdrag om effektiva arbetssätt och metoder för informationsspridning gällande könsstympning av flickor och kvinnor (A2020/02685) ska myndigheten identifiera en eller flera metoder som bedöms ha god potential att vara verkningsfulla i en svensk kontext. I och med detta beslut uppgår tidigare lämnat uppdrag om effektiva arbetssätt och metoder för informationsspridning gällande könsstympning av flickor och kvinnor (A2020/02621) i detta uppdrag. Jämställdhetsmyndigheten ska i samarbete med lämpliga aktörer använda och utveckla dessa arbetssätt och metoder för förebyggande arbete mot könsstympning. Jämställdhetsmyndigheten ska vidare följa och utvärdera arbetet i syfte att hitta evidens för metoder för förebyggande arbete som kan spridas och användas av aktörer som möter målgruppen. Jämställdhetsmyndigheten ska även ta fram en plan för hur metoderna ska följas,

förvaltas och utvecklas under längre tid. Av planen ska framgå vilka ytterligare insatser som krävs för att metoderna ska kunna anses vara evidensbaserade.

Förstudie

Universitetslektor/docent Cecilia Kjellgren fick 2022-04-04 i uppdrag att i en förstudie undersöka förutsättningar för att senare genomföra pilotstudie/pilotstudier för att utvärdera en eller flera insatser som syftar till att förebygga könsstymning av flickor och kvinnor. I rapporten "Förstudie - om förebyggande insatser mot könsstymning av flickor och kvinnor" identifierades sex verksamheter helt eller delvis inriktade på könsstymning av flickor och kvinnor. Verksamheterna var inriktade på:

- 1) kunskapshöjande insatser för professionella
- 2) insatser för ungdomar som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck som könsstymning eller
- 3) insatser för vuxna som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck som könsstymning.

Då forskningsstudier redan pågick av verksamheter med fokus på de två första områdena och då utvärdering av en insats riktad till vuxna kvinnor saknades, föreslogs att en intervjustudie av organisationen Existeras samtalsgrupp för vuxna kvinnor skulle genomföras.

1.3. Uppdraget och dess syfte

Detta arbete har genomförts av universitetslektor/docent Cecilia Kjellgren som 2022-11-02 fick i uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten att genomföra en kvalitativ intervjustudie med ett tiotal kvinnor som under en termin deltagit i Existeras samtalsgrupp med fokus på könsstymning. I uppdraget ingick att upprätta en forskningsplan, söka etiktillstånd, planera och förbereda så att intervjuer skulle kunna genomföras i den stadsdel där intervjupersonerna bor. I uppdraget ingick även att ansvara för att transkribera intervjuer, bearbeta och analysera intervjumaterialet. Därutöver skulle forskaren lämna slutsatser och förslag för hur metoden kan följas, förvaltas och utvecklas över tid samt beskriva vad som krävs för att metoden ska vara evidensbaserad.

1.3.1 Frågeställningar

Intervjustudien baseras på följande frågeställningar:

- Vad har samtalen haft för betydelse för den deltagande kvinnan?
- Har samtalen påverkat deltagaren vad gäller kunskaper om och inställning till könsstymning?
- Har kvinnorna känt stöd av samtalen och har samtalen påverkat kvinnornas livskvalitet?
- Hur har de upplevt den fysiska aktiviteten?

En sekundär frågeställning, som kopplas till ovanstående frågor och det utfall som identifieras i datamaterialet är om resultatet av undersökningen ger stöd för vidare implementering av samtalsmodellen. Vidare lämnas slutsatser och förslag för hur metoden kan följas, förvaltas och utvecklas över tid samt en beskrivning av vad som krävs för att metoden ska anses vara evidensbaserad.

1.4. Metod

För att besvara forskningsfrågorna har en intervjustudie genomförts med kvinnor som deltagit i Existeras samtalsgrupp med fokus på könsstympling av kvinnor.

1.4.1 Organisationen Existera

Organisationen Existera startade 2015 med inriktning på könsstympling av flickor och kvinnor. Organisationen är medlem i Unizon, Riksförbundet för kvinnojourer, tjejjourer och ungdomsjourer i Sverige. Existera bedriver individuell rådgivning och sedan tre år tillbaka bedriver de även en samtalsgrupp för kvinnor som beskrivs nedan. Existera får bidrag från bl.a stadsdelsförvaltningen för att finansiera kostnader för att bedriva samtalsgruppen (som lokalhyra och arvode till gruppledare). Under 2023 har organisationen en visstidsanställd medarbetare. Existeras verksamhet är närmare beskriven i Jämställdhetsmyndighetens kartläggning (Jämställdhetsmyndigheten, 2021).

Om begreppet intervention

Begreppet intervention används som ett samlingsbegrepp för åtgärder, behandlingar, metoder och insatser (Socialstyrelsen, 2012). En intervention är en medveten åtgärd för att åstadkomma en förändring och syftar till att uppnå ett visst mål för en person (Socialstyrelsen, 2012). I denna rapport används begreppet intervention med avseende på Existeras samtalsgrupp.

Existeras intervention

Existera har sedan tre år tillbaka bedrivit en samtalsgrupp för kvinnor i Husby med fokus på könsstympling av flickor och kvinnor och kringliggande teman. Gruppverksamheten består av två huvudkomponenter: samtal om könsstympling och träning. Syftet med interventionen är:

- att kvinnorna ska få förståelse för att könsstymplingen, som de gått igenom, var ett övergrepp (fysiskt, psykiskt och sexuellt) i barndomen,
- att de ska få möjlighet att dela erfarenheter i gruppen och bearbeta dessa. Samt
- att de ska få stöd att söka den medicinska och/eller psykologiska hjälp de behöver.

Tre volontärer som alla har beteendevetenskaplig högskoleutbildning leder gruppen. Komponenterna i interventionen kan beskrivas utifrån följande teman:

- fakta om könsstympling
- psykologiska och medicinska konsekvenser av könsstympling
- nackdelar och risker med könsstympling samt varför det fortfarande förekommer
- hur man i Sverige ser på könsstympling
- könsroller och normer
- traditioner och normer som begränsar flickors livskvalitet.

Vid två av gruppträffarna medverkar läkare från Amelmottagningen (en specialistmottagning i Stockholm med gynekologer, barnmorskor och kuratorer, för flickor och kvinnor med erfarenhet av könsstympling). Varje termin kommer också socialsekreterare till gruppen och berättar om sin verksamhet. Samtal och kunskapsförmedling i den stora gruppen kombineras med samtal, erfarenhetsutbyte och reflektioner i smågrupper. Vid

gruppträffarna medverkar också tolk. Vid varje gruppträff hålls också en fysisk aktivitet, som leds av en professionell tränare. Träningspasset syftar till att:

- bygga självkänsla
- öka kroppskänedom
- förbättra psykisk och fysisk hälsa
- stärka gemenskapen.

Samtalsgruppen träffas i Husby, Stockholm och samlar kvinnor från det bostadsområdet och närliggande bostadsområden till tolv träffar per termin. Varje träff pågår i två timmar. Under höstterminen 2022 deltog 30 kvinnor i gruppen.

Miljön där gruppsamtal bedrivs

Existera har byggt upp ett samarbete med Folkets Husby, i Husby (en stadsdel i norra Stockholm) för att i deras lokaler genomföra samtalsgruppen. Folkets Husby är en mötesplats i Husby som drivs av en ideell förening¹. Folkets Husby har fokus på kultur, folkbildning och samhällsengagemang och fungerar som en mötesplats och erbjuder aktiviteter för vuxna och barn i Norra Järva. Existeras samtalsgrupp har sedan start varit i Folkets Husbys lokaler. De använder vid gruppträffarna en stor möteslokal, där både samtal och träning kan genomföras. Många deltagare i Existeras samtalsgrupp besöker Folkets Husby vid flera tillfällen under en vecka för olika aktiviteter.

1.5. Intervjustudien

1.5.1 Rekrytering av deltagare till studien

För att informera deltagare i Existeras samtalsgrupp om den kommande forskningsstudien besökte forskaren gruppen vid ett av de sista gruppstillfällena hösten 2022 och fick möjlighet att berätta om bakgrunden till intervjustudien, informera om vilka frågor som skulle tas upp vid intervjun och informera om konfidentialitet som forskningsperson i intervjustudien. Gruppdeltagarna fick även en kortfattad skriftlig information. Deltagarna fick möjlighet att ställa frågor till exempel om syftet med studien, om hur resultat skulle redovisas och användas. Många deltagare uttryckte intresse av att delta i den kommande studien. Efter gruppens terminsavslutning 2022, kunde deltagare få skriftlig information om studien och de som var intresserade av att delta kunde boka intervjutider.

Undersökningsgrupp

Intervjupersonerna fick inledningsvis vid bokad möte med mig muntlig och skriftlig information om forskningsstudien för att ta ställning till eventuellt deltagande och för att underteckna samtycke. Tjugo kvinnor samtyckte till att delta i intervjustudien. Ytterligare en person var intresserad av deltagande, men ångrade sig efter att hon hade tagit del av den muntliga och skriftliga informationen om forskningsstudien och intervjun inleddes därmed inte. Ytterligare tre personer var intresserade av att delta men det var inte möjligt att boka tider som passade både intervjupersoner och forskare för att genomföra de intervjuerna.

¹ <https://folketshusby.se>

De tjugo deltagande kvinnorna kommer ursprungligen från olika afrikanska länder (Eritrea, Etiopien, Somalia och Sudan). Andelen flickor och kvinnor som utsätts för könsstympning i de aktuella länderna, uppskattades år 2012 till 74-98%.² Vid intervjutillfället var kvinnorna i åldrarna 30–70 år. De flesta av gruppdeltagarna hade utsatts för könsstympning medan några kvinnor hade anhöriga som utsatts för könsstympning. Kvinnorna hade bott i Sverige olika länge (7–33 år) och majoriteten av kvinnorna hade barn. Majoriteten arbetade eller var föräldralediga vid intervjutillfället, två var pensionärer och andra var arbetslösa.

1.5.2 Intervjuer

Intervjuerna genomfördes med stöd av en intervjuguide (se bilaga). Sociodemografisk information efterfrågades, som ålder, familj, sysselsättning och vilket land de migrerat till Sverige från och när. Följande teman berördes i intervjun:

- Intervjupersonernas erfarenheter av att delta i gruppen.
- Upplevelser av samtal i gruppen som rör könsstympning.
- Om intervjupersonerna fått del av ny kunskap och om synen på könsstympning förändrats.
- Intervjupersonens upplevelse av träningen och andra samtalsteman.
- Om intervjupersonerna upplevt deltagandet i gruppen som stärkande.

Intervjupersonerna intervjuades individuellt i 15–43 minuter. En intervju genomfördes gemensamt för två deltagande intervjupersoner utifrån deras önskemål. En intervju fick avbrytas i förtid, efter tio minuter för att en mamma behövde hämta ett barn. Intervjuerna transkriberades ordagrant. Samtliga intervjuer genomfördes i Folkets Husbys lokaler. Intervjuer förbereddes och genomfördes under december 2022-januari 2023.

Användning av tolk vid intervjuer

Vissa kvinnor var i behov av tolk vid forskningsintervjun. Innan studien genomfördes undersöktes vilka tolkar som skulle vara lämpliga att engagera. Då frågeställningar kopplade till könsstympning kan vara känsliga var det viktigt att intervjupersonerna kände sig så bekväma som möjligt under samtalet. Vidare är det en fördel om intervjupersonerna känner att de kan uttrycka sig så nyanserat som möjligt under intervjun och att de som önskar ges möjlighet att genomföra intervjun på sitt modersmål. Tillit mellan intervjupersonen och tolk har en avgörande betydelse. Det kan uppstå situationer när tolkar inte möjliggör ett så öppet samtal som intervjupersonerna själva önskar föra om ett ämne (Edwards, 2013; Kosny et al., 2014; Wallin & Ahlmström, 2006). Vid val av tolk tog jag stöd och vägledning i den forskning som bedrivits om tolkning av känsliga samtal med hänsyn tagen till de intervjuades integritet (Davies, 2012). Samtalsledarna inom Existera hade kännedom om en person som är anställd på Folkets Husby som även deltagit vid vissa av Existeras gruppträffar för att tolka. De deltagande kvinnorna har uttryckt stort förtroende för henne. Genom att denna kvinna också har kunskaper om de teman som berörs vid gruppträffarna bedömdes hon vara en lämplig person att tolka

² <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-1-32.pdf>

intervjuerna och hon accepterade uppdraget. Elva av intervjuerna tolkades med hjälp av denna tolk. Övriga intervjuer genomfördes på svenska.

1.5.3 Kodning och analys

De transkriberade intervjuerna har analyserats med hjälp av tematisk analys (Braun & Clarke, 2006; Clarke & Braun, 2017). En induktiv, textnära, analysmetod har använts. Vid genomläsning av texten identifieras koder som är de minsta analysenheterna som fångar intressanta drag av texten som kan vara relevanta för forskningsfrågan. Utifrån koder byggs teman och subteman till ett större meningsmönster. En kollega till forskaren, universitetslektor Johanna Thulin, har medverkat i analysfasen med läsning och kodning. Genom upprepade genomläsningar av materialet har teman och subteman identifierats. Vid påföljande diskussioner har enighet nåtts mellan forskarna i analys av resultaten.

Språklig struktur

I texten benämns informanter omväxlande som intervjupersoner, kvinnor eller deltagande kvinnor. I texten återges kortare och längre textstycken som är citat från intervjuerna. När en syftning i citatet är oklar eller när forskarens fråga behövs för att förstå svaret har sådan information infogats inom hakparentes [], med text i icke-kursiv stil. Uppgifter i citaten som skulle kunna göra att enskilda personer kan identifieras har utelämnats eller justerats. Organisationen Existera har flera ledare som är engagerade i gruppverksamheten. I vissa citat namnges ledare och ledarnas namn har lämnats kvar i citaten. Detta för att bibehålla en personlig ton i texten, då det inte föreligger behov av att skydda gruppledarnas integritet.

Etik

WHO:s riktlinjer (2021a) gällande forskning om kvinnlig könsstympning har beaktats och studien är godkänd av Etikprövningsmyndigheten (Dnr 2022-05487-01).

2. RESULTAT AV INTERVJUSTUDIEN

I detta kapitel presenteras resultaten av de genomförda intervjuerna med kvinnor som deltog i Existeras samtalsgrupp under hösten 2022. Det rika intervjumaterialet speglar de deltagande kvinnornas tidigare erfarenheter och känslor i förhållande till könsstympning till de aktuella upplevelserna av interventionen. Intervjutexterna har analyserats utifrån tre övergripande teman: Möjliga samtal om könsstympning, andra aktiviteter och samtal i gruppen samt tankar om gruppen (se tabell 1). I detta kapitel redovisas resultaten under respektive tema och subtema och sammanfattas därefter.

Tabell 1. Teman och subteman. Intervjupersoners erfarenheter av att delta i Existeras samtalsgrupp.

Teman	Möjliga samtal om könsstympning	Andra aktiviteter och samtal i gruppen	Tankar om gruppen
Subteman	Erfarenheter från hemlandet	Träningen	Ledarnas betydelse
	Bra att prata i gruppen	Samtal om socialtjänsten och annat	Värdet av gruppen
	Att få ny kunskap		Gruppen behöver fortsätta
	Påverkad av samtalen		
	Mobilisera motstånd		

2.1. Möjliga samtal om könsstympning

Under temat *Möjliga samtal om könsstympning*, identifierades fem subteman:

- erfarenheter från hemlandet
- bra att prata i gruppen
- att få ny kunskap
- påverkad av samtalen
- mobilisera motstånd.

2.1.1 Erfarenheter från hemlandet

Inom det första subtemat, *Erfarenheter från hemlandet*, identifierades tidiga minnen och erfarenheter hos intervjupersonerna som är kopplade till könsstympning. Utifrån att temat könsstympning av flickor och kvinnor är i fokus för gruppsamtalen har erfarenheter och minnen från uppväxten framkallats hos intervjupersonerna. De flesta intervjupersonerna berörde personliga erfarenheter av könsstympning i barndomen under intervjun. Några intervjupersoner som inte könsstympats talade om erfarenheter av att syskon eller

släktingar utsatts. Intervjupersonerna berättade om den tradition som varit rådande i deras hemland gällande könsstympning av unga flickor. Tre kvinnor i olika åldrar beskriver sina erfarenheter:

Jag har blivit utsatt när man var ett litet barn. Man hade inget val, det är ingenting som jag har valt. Och när jag kom hit blev jag arg, jag kunde inte ens bli arg på mina föräldrar för de var inte här. Hur kunde jag nå dom och säga att det ni har gjort var fel. Jag var arg på dom, så tänkte jag hur kan jag på något sätt... för jag mådde inte bra av det.

Jag har varit med om det, när jag var liten... utsatts för könsstympning... kunde inte kissa, menstruationen var jättesvår och jag blev jättesjuk. När jag gifte mig var det jättejobbigt också. När jag fick mitt barn. Allt det här var att jag blev utsatt, efter utsatt, efter utsatt...

Jag blev utsatt för det här könsstympning och jag fick en hemsk upplevelse både när jag gifte mig och när jag fick barn, födde barn. Jag tänkte från början, vad är det som gör att jag fick så mycket ont...

Flera kvinnor beskriver ilskan mot föräldrar som medverkat till att de blev utsatta som barn. Vissa kvinnor beskriver telefonsamtal till föräldrar i hemlandet, då de tagit upp känslorna. Andra berättar om föräldrar som är döda och som inte kan konfronteras.

Jag har inte släppt allt det här, jag är fortfarande arg men jag har släppt en del. Men jag är fortfarande besviken...

Flera intervjupersoner minns tidpunkten och händelsen tydligt när de könsstämpades, fast det för alla intervjupersoner ligger många år tillbaka i tiden. En kvinna som var ett litet barn när hon blev utsatt berättar.

Jag kommer ihåg allt, men det är ingenting som jag kan göra någonting åt nu... Det är hela vägen vet du, vad dom har gjort till mig. Min mamma var med, min mormor var med, alla familjen var med...

Flera av kvinnorna beskriver tystnaden efter könsstympningen, att de inte kunde prata med sin familj om ingreppet.

Jag har växt upp i en kultur där det var vanligt att man trodde att det här tillhörde det normala och föräldrarna, även om vi har gått igenom det här, fick man inte prata om det. Det var det normala. När jag kom hit och fick veta att alla andra som bor här på dom har man inte tagit bort delar av deras kroppar, då kände jag varför har man gjort det här mot mig. Varför tog man delar av mitt underliv...

Det var en börda som man har burit, man kunde inte prata om det, man fick inte prata om det. Det var något på... fast man varit med om ett hemskt ingrepp... då la man liksom lock på det här.

Många av de deltagande kvinnorna beskrev en mycket lång tystnad om de personliga upplevelserna av könsstympning och att de inte heller som vuxna pratat om upplevelserna av könsstympning. När intervjupersonerna började i Existeras samtalsgrupp innebar det för många av kvinnorna en stor förändring.

2.1.2 Bra att prata i gruppen

Flera av de deltagande kvinnorna beskriver att det inledningsvis kändes ovant att börja prata om könsstympning i gruppen. Den gamla erfarenheten av en tystnad runt könsstympning blev utmanad.

Det är sådana saker som vår tradition, som vi hade i hemlandet... från början känns det lite konstigt att prata om det. Från början.

Saker som vi upplevt massor i våra länder med kvinnor som dör på grund av det där. Det blev nästan helt stängt du kan inte få ut det och sådana saker... det var svårt att prata öppet... för oss. Men vi fick diskutera och prata om det här...

Några kvinnor beskriver att det var svårt att prata på de första gruppträffarna, att minnena väckte starka känslor, men att de blev allt tryggare. Att de kunde övervinna rädsla och bli mer aktiva att också delta i samtalen.

Första... första träffen jag kände mig ledsen, för att jag kom ihåg vad som har hänt... för jag hade inte pratat... Jag kände jag vill inte prata /.../ efter det så man känner sig vanlig... och vågar...prata. Så jag räcker handen nu...

En intervjuperson beskriver hur det var svårt i början att prata, men hur hon fick hjälp av Luul, en av gruppledarna.

Luul kunde berätta att det var inte bra hur folk hade blivit behandlade... men det tog tid för folk att öppna, det här är privatliv... när hon berättade så tog jag allt som jag hade och berättade som jag inte kunde förut. Jag tycker att programmet var väldigt bra för oss...

Många kvinnor beskriver att de har svåra upplevelser med sig och att det genom grupp-träffarna blir möjligt att dela erfarenheter och få stöd av varandra. Att de känner att många i gruppen har varit med om liknande traumatiska händelser.

Det är jättebra, alla har traumatiseringen, kan man säga, när man i barndom...när vi sitter och pratar, en del dom har haft jättesvårt. Så det...vi är samma, vi är i samma båt, kan man säga. Istället att man tänker det är bara jag som har hamnat där, i såna situationer. Så man delar med sig om sina traumatiseringar, vad som har hänt under...och hur...hur kan vi stoppa, vi är samma ... alla.

Kvinnorna berättar att man ibland sitter i mindre grupper för att våga berätta mer personligt om man vill det.

I smågrupperna satt vi och diskuterade. I mindre grupper... vi var i stor grupp men i mindre grupper hade någon tagit upp det... vågat tala om det.

Vi sitter fem – fem el fyra – fyra så här, man kan diskutera olika. Mmm. Någon om omskärelse berättar, någon som inte har gjort det, hur känner du det och så...

2.1.3 Att få ny kunskap

Många intervjupersoner talar om betydelsen av att de fått nya kunskaper om könsstympning. En läkare på Amelmottagningen besöker gruppen varje termin och deltar i grupp-samtalen. I samband med det får deltagarna mer kunskap om olika former av könsstympning av flickor och kvinnor och konsekvenser. Mot bakgrund av tidigare tystnad och brist på samtal blir tillgången till ny kunskap mycket värdefull.

Det har underlättat att läkaren har berättat, läkaren som förklarade varför och vad gör det här mot kroppen och vad gör det här mot det fysiska och det psykiska, det här fick man liksom. Det är det... all den här tyngden som jag hade på axlarna har gått ner. Det har släppt...

Vi visste alltså redan från början, men det här att vi såg bilder, alltså hur det ser ut när man blir könsstympad och att man diskuterar om det här och att man liksom pratar också om sina upplevelser, allt det här liksom blir ju så här.... ja, i kombination blir bra. Ja, vi diskuterade det här.....så när man liksom ser dom här bilderna då upplever man det här igen, allt det här som man....så det ger ju mer beslutsamhet kring det.

Intervjupersonerna beskriver att de fått ökad insikt om vad de gått igenom och fått en djupare kunskap. Från brist på information till mer kontroll över det som hänt.

jag har lärt mig... jag har liksom, jag har fått mer kunskap om det här liksom hur det könsstympning går och allt det här liksom och jag känner att jag har lärt mig mycket mer, blivit mer djupare insatt. Vad jag har gått igenom och vad små flickor går igenom. Det har gett mig någon slags känsla, ja jag vill gärna lära mig mer...

tidigare tycker jag inte att det var någon som förklarade det här tydligt och klart, hur skadegörande det här är... Men nu ser jag det tydligt och klart...

Läkaren har också berättat om möjligheter att få medicinsk behandling och psykosocialt stöd från mottagningen. De deltagande kvinnorna beskriver att de känt sig inbjudna att ta kontakt med mottagningen.

Läkaren kom och visade bilderna och om man behöver hjälp, hur man kan söka, så det finns... nu man vet hur kan man gå, vilken väg ska man gå dit. Så det... informationen är jätteviktig. Hon visade oss hennes klinik var någonstans. Så det...alltså...du vet man förlorar ingenting, man tar alltid på sig kunskap...

Amelmottagningen hjälper kvinnor som har problem efter könsstymningen som man kan åtgärda kroppsligt. Även psykiskt om man vill prata om det här, så har man fått deras telefonnummer. Så det är också en god hjälp. Att man inte bara diskuterar och sedan går hem...

2.1.4 Påverkad av samtalen

Flera kvinnor pratar om att de är traumatiserade av händelsen och att de också har skuld-känslor kopplade till det de varit med om. En kvinna jämför med hur det är för våld-täktsoffer.

Jag skulle jämföra det här med en flicka eller kvinna blir våldtagen, då bär man den här skulden för vad har jag gjort för att förtjäna det här. Då tror man inte att det är någon annans fel utan det är mitt eget fel. Det är den känslan jag hade från början. Men eftersom jag har fått komma in i den här gruppen och prata om det här då har man liksom... man förlåter sig själv också på något sätt. För den här skulden bär man resten av livet annars om man inte har fått någon som kan förklara. Så det är det som jag fått hjälp av att liksom släppa det här, den här tyngden har gått ner som jag hade från början, i hela mitt liv. Nu känner jag någon slags lättnad.

Flera intervjupersoner talar om hur könsstymningen orsakar både fysiska och psykiska skador. Samtalen i gruppen lyfter båda perspektiven.

jag mår inte bra tidigare och nu mår jag bättre. Jag har fått svar på många frågor. För jag hade inte bara den kroppsliga skadan, jag hade också den mentala skadan. I och med att jag har varit med om det här, jag kunde inte få någon som kan svara på mina frågor... jag hade en massa frågor som gick runt i huvudet och jag hade inte någon som kunde svara. Men nu har jag fått svar, många svar på mina frågor. Och det är det som har underlättat för mig liksom att släppa taget på något sätt.

Flera intervjupersoner talar om hur deras motstånd mot könsstympning har förstärkts genom kunskapen och samtalen som de fått ta del av.

Det är bra med sådan erfarenhet för mig som de flesta som är här, som blev könsstympade själva. Vi vet hur vi blev utsatta... Det är bra att diskutera det här och förstå liksom... man vill inte att någon annan ung tjej ska bli... ska gå igenom det här ingreppet. Varken våra döttrar eller någon annans dotter. Det är bra att prata om det.

Jag hade faktiskt innan jag kom in i gruppen, de tankarna att det är inte bra för små flickor att gå igenom det här med könsstympning. Sedan jag har varit med i gruppen och diskuterade har det blivit förstärkt.

2.1.5 Mobilisera motstånd

Många av intervjupersonerna uttrycker att de vill vara aktiva i att motarbeta könsstympning, framför allt i sina hemländer. Flera av kvinnorna uttrycker att de inte tror att könsstympning sker i Sverige då det finns ett förbud i lag mot könsstympning här. Då kan föräldrar inte genomföra det här mot sina barn.

Men för våra barn här i Sverige, även om jag vill, jag kan inte göra det. Det går inte, kanske några tycker det [könsstympning] är bra för deras föräldrar tycker det är bra men dom kan inte göra det här, dom får inte göra det här.

Om det är olagligt då blir man rädd för lagen. Så man vågar inte. Så här i Sverige vågar man inte även om man vill. För då vet man att man blir straffad.

Intervjupersonerna ger många olika exempel på hur de kan sprida kunskaper hos andra om könsstympning. De kan tala med personer de har kontakt med som inte tagit avstånd från könsstympning och sprida information för att aktivt motverka könsstympning av flickor och kvinnor i hemlandet.

Förebyggande är liksom att någon som har lärt sig, som har fått kunskaper om det här kan berätta för någon annan och den andra personen kan berätta för någon annan. Så att spridningen går vidare... och man försöker sprida det här...

Jag berättar också om jag möter någon som fortfarande tror på det, som fortfarande vill göra det att jag sätter stopp, säger stopp, gör inte det. Jag vill liksom sprida den här informationen vidare till andra som inte vet något om det.

Flera av intervjupersonerna beskriver hur de har kontaktat släkt och vänner i hemlandet för att informera och förebygga att de könsstympar sina barn.

Det var då jag vågade liksom när vi haft den där diskussionen, när vi hade diskuterat om det här, vi hade varit i vår grupp och diskuterat. Det var då jag fick den här känslan att jag vågade ringa folk, det var då jag lyfte upp luren liksom och sa nej, gör inte det, gör inte det. Det var tack vare det jag blev starkare liksom och modigare och visa andra. Att stoppa.

Jag har redan börjat på telefon att informera folk liksom, gör inte så här. Folk som bor till exempel i andra länder som tror att det här är något normalt. ”Det här är inte normalt”, jag säger det i telefon...

Min mammas föräldrar dom bor kvar i Afrika, ibland dom ringde mig, när dom ringde mig säger jag, om en kvinna har fått barn, jag säger hallå, snälla, kan ni sluta att omskära barnen. Ni måste sluta, för att det där är omöjligt att.... man får abso....nej, det där är...det är...gammal tradition...

För mig är det för sent. Jag har varit med om det här. Men om jag träffar någon min släkt, eller min familj som tänker göra det här att jag nu vågar säga stopp, det här är inte bra. För jag kan förklara varför det inte är bra... Nu vågar jag mer.

Två av kvinnorna beskriver hur det är ett långsiktigt arbete att övertyga släktingar i hemlandet att bryta traditionen, genom uppmaningar som behöver upprepas.

Jag ringde några... jag satt jättemycket med en pappa, en som jag är släkt med, han förberedde att göra det med sin dotter. Men jag sa gör inte det, gör inte det. Jag ringde honom varje dag och sa snälla gör inte det. Hon är sju år... han har lyssnat hittills. Han har inte tänkt ens, miljön är så traditionell, alla tror på det där och det är normalt. Tror dom. Men jag har berättat allt om skadan, allt som kan skadas hur kvinnan blir utsatt och allt det här. Då tänkte han, oj är det så farligt. Då ska jag inte göra det...

I min familj det finns fortfarande en del som bor på landet och de vill ha det... men jag ser att måste gå vidare och säga ni ska inte göra det. Jag måste kunna prata med dem på ett bra sätt och säga det här går inte och det här är si och så. Man kan inte bara säga en gång så här, man måste kunna om och om och om igen. Jättemycket. Det är inget som man kan göra snabbt.

Några av intervjupersonerna talar om att åka till hemlandet för att försöka förändra, till områden där kunskapen är begränsad och där traditionen med könsstympling fortfarande är stark.

Man vill åka till hemlandet, då vet jag områden som de inte har nått... Jag vill gärna följa med och åka dit. Jag vet därifrån där jag kommer är det många som inte ens tänker på det där, dom gör det här, det är normalt. Dit skulle man åka och diskutera med dom. Vill säga till Luul om ni någon gång har ett projekt eller någonting och åker till hemlandet vill jag gärna vara med, liksom...

2.1.6 Sammanfattning av temat möjliga samtal om könsstympling

Inom temat *Möjliga samtal om könsstympling* identifierades:

- De deltagande kvinnornas berättelser om utsatthet för könsstympling i barndomen. Tystnaden som följt, som för vissa kvinnor bryts först i samband med att de börjat i Existeras gruppverksamhet.
- Samtal i gruppen om könsstympling har lett till att känslor av sorg, smärta eller ilska kommit till uttryck. Men också att starka känslor av gemenskap, samhörighet och tröst har väckts hos deltagarna i gruppen.
- Ökade kunskaper om könsstympling har inneburit insikter, men har också väckt känslor av ökad kontroll.
- Alla deltagande kvinnor beskriver att de fått mer kunskap om de negativa konsekvenserna av könsstympling. Dessutom har en vilja att sprida kunskap väckts hos dem. Många av de deltagande kvinnorna vill informera personer som kan medverka till att barn könsstympas, framför allt i hemländerna, och bidra till att stoppa den skadliga traditionen.

2.2. Andra aktiviteter och samtal i gruppen

Existeras gruppverksamhet består av de två huvudkomponenterna samtal om könsstympling och träning. Inom detta tema har två subteman identifierats:

- träningen
- samtal om socialtjänsten och annat.

2.2.1 Träningen

För många av kvinnorna var träningen särskilt viktig när gruppverksamheten presenterades för dem. Träningen var uppskattad av alla intervjupersoner, den genererar energi, hälsa, styrka, psykiskt välmående och lindrar symptom av till exempel muskelsmärta. Flera av intervjupersonerna tog upp behov av träning då de har belastade kroppar och får värk på grund av ett fysiskt krävande arbete. Andra kvinnor beskriver att de har varit stillasittande, har sämre kondition och är i behov av att komma i gång och aktivera sig.

Jag har tappat en hel del vikt, jag fick ett litet barn och ökade i vikt. Jag gick ner 8 kg nästan, så den här träningen har gett mig jättemycket glädje.

Jag var en av de sämsta, svagaste... för jag har mycket skador i kroppen. Så jag hade jätteont jag klarade mig inte i början. Jag gnällde hela tiden och kunde inte röra mig. Men nu känner jag mig att min hälsa har blivit helt annorlunda.

Många beskriver hur träningen bidrar till välbefinnande och glädje. Att det är stimulerande att röra sig tillsammans med andra och att de blir uppmuntrade av en positiv ledare.

Vår tränare, ja hon heter Misky. Det är bra träning för att det är inte bara träning /.../ Du är glad, du ser en massa nya ansikten. Sedan springer du. Jag vill inte missa... sedan sitter de också och pratar om det här information och någonting att träna hjälper mot huvudvärk, hjälper mot spänning, någonting som... allt att göra här är bara, någonting mycket positivt.

Ja, man blir fysiskt och psykiskt påverkad, så när vi dansar och så här, det hjälper oss. Att man glömmer saker och ting. Man blir frisk, därför.

Några intervjupersoner som har begränsad ekonomi, uppskattar särskilt att de får träna utan att behöva betala en avgift för det.

Det är bra för kroppen att man tränar, jag hade ont i axeln tidigare, musklerna här i axeln. Men nu sedan jag börjat träna här har det blivit bättre. Eftersom jag inte har råd att köpa gymkort så har det blivit bra för mig att vara med och träna och det kostar inte så mycket för mig, ingenting för mig. Jag får hjälp liksom, gratis hjälp.

jag är glad för det, jag åker ingenstans det kostar ingenting... ingen tid och pengar...så jag världens tur...

En annan intervjuperson tycker det är positivt att många får del av träning genom gruppsamheten, även kvinnor som annars inte hade tränat.

Det är fin träning faktiskt. För mig är träning bra och man visar kvinnor som aldrig varit med och tränat. Det är någonting nytt för dom. Så när jag ser dom, jag blir så glad och stolt att de fick den där chansen att vara med. Annars aldrig dom skulle vara med, fast dom bor här i Sverige.

En intervjuperson kopplar ihop träningen med att stärka självkänslan och att träningen leder till mod att säga ifrån.

Det är träningen, om man rör sig, man blir stark. Det är också ett sätt, när man blir stark och frisk kan man våga säga emot något som man inte tycker om. Det är också ett sätt som är bra.

2.2.3 Samtal om socialtjänsten och annat

Gruppledarna har utöver samtal om könsstympling även tagit upp andra teman. Det tema som de flesta intervjupersoner berättar om är synen på socialtjänsten och främst deras arbete med barn. Flera av kvinnorna beskriver att de blivit påverkade och skrämde av rykten om hur socialtjänsten arbetar som kan vara osanna eller överdrivna.

Socialtjänsten blev också inbjudna att berätta om vad de gör. Det som är viktigt med socialtjänsten, vi är jätterädda för socialtjänsten... Så att man vågar ställa frågor till dem, när dom är här. Så det är ett jättebra steg att dom har bjudit in...det är så att man ställer frågor att vi är så rädda för att ni kan ta barn ifrån oss. Hur kan ni underlätta för oss så vi kan lita på er? Så att man ställer dom frågorna. Det är bra att komma nära varandra så att man litar på varandra. Det var det där social... socialtjänsten. Om det har vi tagit upp, det var bra faktiskt. Vissa som vill veta om deras uppgifter, det är lite hot från socialtjänsten...vi har upplevt det som riktigt, inte jag, men jag har hört med flera familjer så, så, så. Dom ger inte familjen en chans, när pappa blir arg och skriker dom tar barnen. Det är väldigt tråkigt. Där man kan... det är svårt. Vi behöver att de ska komma... det är mycket här i området, mycket snack. Vi behöver mycket att dom ska komma och berätta om deras uppgifter, vad som gäller och vad som gäller inte. Så och dom ska känna sig trygg med det föräldrar. Så det har vi också fått.

Jag sa till henne får jag fråga dig, till kvinnan som kom från socialtjänsten. Jag som mamma jag vågar inte ... pga media nu. Om det är rätt eller fel nu. Alla blir oroliga. /.../Jo, sa hon vi hjälper den som har problem, men det syns inte i media, det syns annat.

Intervjupersonerna beskriver vidare att de haft samtal om barnuppfostran och hur man som föräldrar ska förhålla sig till sina tonåringar. En intervjuperson beskrev samtalet på temat så här:

Det var någon diskussion mellan mammor om det här våldet som finns i området och våld bland unga killar i området och mammor som undrade hur kan vi samverka med polisen och hur kan vi förebygga det här. Så vi kan få stopp på det här våldet bland unga killar. Det var en bra diskussion.

Ett annat tema som nämndes var kvinnor som lever i rädsla och förtryck i relation till sin man. När det gäller andra samtalsteman uttrycker en intervjuperson att de deltagande kvinnorna kan ta upp olika frågor med gruppledarna.

Så man diskuterar olika ämnen. Om man har en fråga så försöker de hitta någon som kan klara av att svara.

2.2.4 Sammanfattning av temat andra aktiviteter och samtal i gruppen

Inom temat *Andra aktiviteter och samtal i gruppen* har intervjupersonerna framförallt lyft betydelsen av träningen.

- Uppmuntran från Misky, tränaren, har varit betydelsefull och uppskattad. Träningen har varit viktig för intervjupersonerna för att bland annat lindra värk, förbättra sin kondition och för att gå ned i vikt.
- Intervjupersonerna tar också upp psykologiska effekter av träningen, som att känna sig glad, känna gemenskap, känna energin och att bli stolt över det man presterar.
- Några uttrycker att de gläds åt att de kvinnor som aldrig tidigare tränat fått tillgång till träning genom gruppen.
- En intervjuperson uttrycker att träningen är stärkande men också att träningen har gett henne mod att våga säga emot.

Ett annat subtema *Samtal om socialtjänsten och annat* rör andra samtalsämnen som togs upp i gruppen.

- Intervjupersonerna lyfter att de uttryckt oro för hur socialtjänsten arbetar och agerar när det gäller misstanke om att ett barn far illa. Intervjupersonerna beskriver hur de kunnat tala om detta i gruppen och att de även fått besök i gruppen av representanter för socialtjänsten som gett dem information som delvis tycks ha lugnat intervjupersonerna.
- Samtal om våld bland unga och hur föräldrar kan agera har också varit uppe till diskussion.

2.3. Tankar om gruppen

Under detta tema identifierades tre olika subteman som rör deltagande kvinnors övergripande tankar om gruppen:

- ledarnas betydelse
- värdet av gruppen
- gruppen behöver fortsätta.

2.3.1 Ledarnas betydelse

Intervjupersonerna är alla mycket positiva till gruppledarna och tacksamma för att de är så engagerade i detta arbete.

Luul är bra, jättebra. De andra också, de är bra. De har verkat för deras liv kan man säga med den här aktiviteten, med erfarenheter och sådana grejer.

Dom tog upp bra och nyttiga saker... dom är välutbildade tjejer och väl medvetna om vad som pågår. Så de diskussioner dom tar upp är alltid någonting bra.

På frågan vad som var mest positivt med gruppen svarar några att det är gruppledarna som är det mest positiva.

Jag tycker alltså deras öppenhet. Deras bemötande att de är alltid välkomnande. De är glada när de ser oss. Dom kramar oss. Det känns som jag kommit rätt. Dom är alltid öppna, glada och varma när vi kommer in. Det känns så skönt, att komma hit.

Allt jag kan säga... dom är jätteduktiga. Dom har varma hjärta, vi känner sig som våran hem, du vet, kommer in, serverar frukt, kaffe, te, och vi känner sig hem, bara slappnar av...

Flera intervjupersoner lyfter fram att gruppledarna utformat ramar och regler för gruppsamtalen. En intervjuperson nämner exempelvis regler för hur telefoner används under träffarna.

Luul hon gjorde jättebra system som när man kommer in, man måste stänga telefonen, man kan inte prata i telefon tillsammans med så de försöker göra så, alla tar de här reglerna.

En annan rutin som omnämns är att kvinnorna meddelar om de ska närvara på gruppträffarna via snapchat, så att gruppledarna och deltagarna vet vilka som ska delta. Det blir på det sättet tydligt att varje kvinnas närvaro respektive frånvaro har betydelse för gruppen.

Det som jag gillar också, det finns snapchat, gruppchat heter det. Luul har skapat den. Du skriver jag kommer, hon säger vi ses. Alla skriver om jag inte kommer, du skriver jag kommer inte pga att jag jobbar kväll. Den här kontakten är jättefin, hon skapar den med alla och vi ser, vem kommer och vem kommer inte. Man ser direkt för att vi har snapchat med den här gruppen.

Träning börjar klockan fyra, många dom kollar, många som skriva jag kommer, jag kommer. Många sa jag kan inte tyvärr, jag jobbar. Hon vet ja, tack, jag vet vem kommer, tack, tack, tack.

Intervjupersonerna betonar också att gruppledarna kan stötta enskilda kvinnor som på något sätt behöver hjälp.

Ja, dom har mkt tålamod, dom berättar överallt och dom behöver hjälp, dom kan komma och säga...

Gruppträffarna hålls på svenska, trots att flera av gruppledarna talar andra språk än svenska. Flera av intervjupersonerna uppskattar att ledarna talar svenska och att det bidrar till språkträning. Vid gruppträffarna finns ofta en tolk med, som kan tolka till de som behöver språkstöd.

Luul och dom, dom pratar svenska, dom kan somaliska men dom pratar inte somaliska.

Det är också att man kan kommunicerar, man hör och lyssnar på svenska och man hör varje gång att man kommunicerar och utvecklar sig också. Det är också bra.

I samband med gruppträffar har gruppledarna organiserat barnpassning, i en intelligande lokal i Folkets Husby, vilket möjliggör för ensamstående mammor att delta i gruppen. Detta har fått stor betydelse.

De flesta som kommer är ensamstående mammor som har barn i olika åldrar och då har de ordnat med en kvinna som kan ta hand om barnen.

Så när vi tränar har vi någon som kan ta hand om barnen här. Så det underlättar för mig som ensam mamma... ensamstående mamma att vara med då jag vet att mina barn är här och de blir också omhändertagna.

2.3.2 Värdet av gruppen

Det finns många olika perspektiv under subtemat *Värdet av gruppen* så som värdet av gemenskap, att stärkas av samtal och få stöd och att prioritera träffarna. Värdet av gemenskap och att komma nära varandra i allvar och glädje framhålls av många intervju-personer.

Det var fint faktiskt. Jag kan inte beskriva, det var fint att jag fick träffa de andra här. Det är socialt som saknas ibland, vi är sociala. Att komma och hänga med dom man känner och de man börjar lära känna här. /.../ Personalen, vi fick stöd... som jag sa vissa kvinnor som har brist på språk och allt, allt, allt, de fick stöd också.

Det är viktigt att kvinnor kommer tillsammans, flera kvinnor sitter hemma och gör ingenting... att träffa folket det är viktigt. Annars känner man sig ensam. Man måste träffas och komma hit, man blir glad också, för att vara tillsammans.

Det är jättemånga kvinnor och mammor som bor i området som inte känner varandra. Vi har lärt känna varandra, lärt känna många kvinnor här i gruppen. Vi har olika diskussioner. Och träningen också var ett plus, så vi har fått mycket mer kroppsligt. Man har gemenskap, glädje, vi delar med oss och umgås.

Att dela svåra upplevelser och även stärkas genom samtalen är en annan dimension, där kombinationen av fysisk aktivitet och samtal om könsstymning framhålls av intervju-personerna.

Man blir fysiskt och psykiskt påverkad, så när vi dansar och så här, det hjälper oss. Att man glömmer saker och ting. Man blir frisk, därför. Det är mycket som vi har pratat om. Vi har pratat om hur man ska utvecklas. Man måste vara stark. Man ska inte vara rädd. Du måste våga att säga dina känslor.

Allt var bra... vi liksom, när vi tränar, så har vi ibland... sätter vi på musik, vi dansar tillsammans, vi fikar, vi tar kaffe, det är vänskapen...

Flera intervjupersoner beskriver att samtalen kan upplevas som läkande. En intervjuperson beskriver hur hon får stöd av gruppen att bearbeta upplevelserna av att ha blivit könsstymad i barndomen.

Det är en jättefin grupp så jag känner mig... som ett offer för det som hänt... när jag får kramar att det är inte ditt fel, föräldrarna visste inte att de gjorde fel. Man får inte höra: era föräldrar var elaka, de har gjort fel allt det här...

För många av deltagarna är gruppträffarna mycket viktiga. En intervjuperson beskriver en känsla av tomhet när gruppen har paus och inte träffas. Några intervjupersoner ger exempel på hur de alltid prioriterar att komma på gruppträffar.

Jag längtar efter den tiden, jag kommer hit om inte mina barn är sjuka. Jag kommer alltid, missar aldrig det här. Det är något som jag räknar med hela tiden. Jag längtar efter det och skyndar mig hit. Jag vill inte missa något eller något tillfälle.

Jag väntar på det hela tiden på den här onsdagen. Min dotter hon frågar, till och med hon väntar på det. Hon säger ”mamma, onsdag de har börjat! Jobbar du?” ”Jag jobbar till 3 men jag kommer att hinna ändå...” Vi väntar på det som något stort.

Andra beskriver att de får be sin arbetsgivare att lägga om scheman den veckodagen för att inte missa någon gruppträff.

Det var väldigt bra... jag missade inte, när jag jobbade på kvällarna jag brukade byta för jag ville inte missa denna dagen. Jag fick byta så jag kunde vara med.

Jag hade frågat min bemanningsgruppchef...det gick inte bra... att jag byter. Så hela den där terminen jag hade missat... jag kom bara några dagar. Sen jag hade bestämt att jag ska inte missa en enda dag, här behöver jag det. Sen jag bytt, bara jobbar dag, på onsdagar...

Några av de deltagande kvinnorna som berättar om positiva erfarenheter av att delta i gruppen, reflekterar att det finns behov av en liknande grupp som denna, på andra platser.

Jag känner flera kvinnor som jag har berättat den här gruppen, men dom bor inte här... Dom sa vi behöver också, hur ska vi få den här...

Det kan spridas, det behövs på olika områden. Inte bara här i detta området...

2.3.3 Gruppen behöver fortsätta

Flera av intervjupersonerna har deltagit mer än en termin i Existeras gruppverksamhet. Alla talar om gruppen som en kontinuerlig verksamhet som kvinnorna fortsätter att delta

i. Det innebär att det blir fler och fler i gruppen. En intervjuperson beskriver att det var först under andra terminen som hon vågade börja prata om sina erfarenheter och bli mer aktiv. Andra intervjupersoner beskriver hur de som varit med tidigare terminer ofta fungerar som ett stöd för kvinnor som är nya. Flera kvinnor konstaterar att de fortsatt behöver gruppen med allt det positiva det innebär.

Jag vill säga att gruppen har gett oss... och det är många som har haft ohälsa att komma med i gruppen och jag mår jättebra. Vi behöver att gruppen ska fortsätta och det är många som vill ha det här programmet. Hoppas att vi får det.

När de deltagande kvinnorna tillfrågas avslutningsvis om de har synpunkter eller önskemål rörande gruppen, så svarar alla intervjupersoner entydigt att allt med gruppen är positivt men att de önskar att gruppen kunde träffas mer än en gång i veckan.

2.3.4 Sammanfattning av temat tankar om gruppen

Inom temat *Tankar om gruppen* har intervjupersonerna många kommentarer om ledarnas betydelse.

- De värdesätter det engagemang som gruppledarna visar, det handlar såväl om den värme som den kreativitet de har för gruppen. De framhåller omsorgen som gruppledarna visar och det stöd enskilda kvinnor kan få. De uppskattar regler i gruppen om mobiltelefoner och att meddela närvaro respektive förhinder.
- Gruppträffarna hålls på svenska och flera intervjupersoner kommenterar det som något positivt, att det bidrar till språkträning. Gruppledarna har organiserat barnpassning i samband med gruppträffarna, för att underlätta för bland annat ensamstående mammor, något som uppskattas av deltagarna.

Intervjupersonerna kommenterar på olika sätt *värdet av gruppen*.

- Gruppverksamheten har skapat en stark gemenskap och deltagarna kan dela allvar och glädje. Kombinationen mellan fysisk aktivitet och samtal hjälper deltagarna att bli starka och må bättre. Omsorg från andra kvinnor i gruppen när svåra minnen berörs, upplevs som mycket positiv.
- Intervjupersonerna betonar hur de prioriterar gruppträffarna och hur de försökt ändra sina arbetstider för att alltid kunna delta.
- Avslutningsvis reflekterar några av de deltagande kvinnorna att en gruppverksamhet som denna borde spridas, eftersom de vet att den behövs även på andra håll.

Avslutningsvis i temat *Gruppen behöver fortsätta* uttrycker ingen deltagare att de deltar i verksamheten enbart en termin utan att de räknar med att gruppen har en kontinuitet och fortsätter. Alla deltagare har enbart positiva synpunkter om gruppverksamheten och det enda önskemål som framfördes, av i princip alla var att gruppen skulle träffas mer än en gång i veckan.

3. AVSLUTANDE DISKUSSION

I detta kapitel diskuteras resultaten av intervjustudien. De teman och subteman som har identifierats i materialet utgör en ram för studiens fynd. Diskussionen utgår från de centrala resultaten och olika fynd som sammanförs i detta kapitel i syfte att tolka resultaten och sätta dem i ett sammanhang. Diskussionen presenteras under följande teman:

- öppnar för samtal
- kunskap ger också kontroll
- från utsatt till "aktivist"
- gruppledarnas förmåga att skapa trygghet.

Avsnittet avslutas med en diskussion kring vetenskaplig metod.

3.1. Gruppverksamheten öppnar för samtal om könsstympling

Gruppverksamheten öppnar för samtal om könsstympling som är angelägna för intervjupersonerna. Temat könsstympling berör kvinnorna i hög grad, men är också ett ämne som väcker obehag. Flera av intervjupersonerna beskriver att en långvarig och omfattande tystnad i förhållande till könsstympling har rått sedan barndomen. En del intervjupersoner beskriver vidare att tystnaden påverkat deras psykiska hälsa negativt och lett till känslor av ilska och sorg. I gruppsamtalen har det blivit möjligt att tala om könsstympling och deltagarna har fått hjälp att övervinna initiala känslor av motstånd och obehag. De har upplevt trygghet i gruppen. Vissa deltagande kvinnor har levt med sina erfarenheter av utsatthet och känslor av att själv vara avvikande och att ha skuld. När erfarenheterna delas kollektivt tonas smärtan av den egna utsattheten ned och det blir möjligt att tala om den. Med ett holistiskt förhållningssätt har samtal och fysisk aktivitet förenats vid träffarna, något som alla deltagarna uppskattar. Träningen bidrar till fysiskt välbefinnande och att bilden av kroppen blir mer positiv. Träningen har också varit psykologiskt stärkande för deltagarna, genom att självkänsla och mod har stärkts. Stress och spänningar som kan finnas i kroppen blir lindrade genom att fysiska övningar kombineras med samtal. Intervjupersonerna beskriver att de går från gruppträffarna med känslor av lättnad och glädje.

3.2. Kunskap ger också kontroll

Den läkare som varje termin medverkar vid två gruppträffar har en viktig roll att presentera medicinsk och psykologisk kunskap för deltagarna. De deltagande kvinnorna uppger att de genom ökad kunskap upplever att de fått ökad kontroll. Intervjupersonerna beskriver att fakta inledningsvis kan vara skrämmande men att det hos deltagarna omvandlas till kunskap och vetskap om det som hänt. Intervjupersonerna går från att vara offer för diffusa upplevelser i barndomen som inte varit talbara till att ha vetskap om vad som hänt med deras kroppar och uppleva att det blir talbart. De har gått från att på olika sätt känna sig maktlösa och utan inflytande till att få mer kontroll över sina liv och sin kunskap.

3.3. Från utsatt till ”aktivist”

Många av kvinnorna beskriver att de genom gruppen fått ett starkt engagemang i att försöka förhindra könsstympning. Flera uttrycker en vilja att sprida kunskap och medverka till att förebygga könsstympning i sina hemländer. Flera kvinnor beskriver processen från att tidigare inte våga tala om könsstympning, till att nu bli proaktiv och på eget initiativ ta upp samtalsämnet med personer som de vet behöver kunskap. Flera kvinnor beskriver det som en uppgift de tar sig an, att på avstånd, genom telefonsamtal försöka bevaka och skydda barn som är ”i risk”. Andra vill åka till hemlandet för att engagera sig i det förebyggande arbetet mot könsstympning.

Olika processer i gruppverksamhet leder till att empowerment, egenmakt, utvecklas. Empowerment definieras som att en person tar egenmakt över sitt liv och sin frihet och får handlingsfrihet över frågor som berör hen (Rappaport, 1987). Kvinnor får en ökad makt, genom ökad kunskap om sin historia och om det som hänt i deras barndom. De har upplevt stöd i att stärka sin självkänsla och i att utveckla mod. Intervjupersonerna har med stöd av samtal, ny kunskap och fysisk aktivitet erövrat mer makt över sina liv och nuvarande situation. Empowerment, lyfts i många officiella dokument som mål för vad stödet till könsstympade kvinnor ska vara inriktat på (UNFPA-UNICEF, 2021; WHO, 2021b). Vid Existeras gruppträffar blir maktlösheten utmanad och kvinnor utvecklar egenmakt.

3.4. Gruppledarna har en förmåga att skapa trygghet för deltagarna

Gruppledarna upplevs som omsorgsfulla, vilket får deltagarna att känna sig trygga, betydelsefulla och sedda. Det är också framträdande att gruppledarna är trygga i samtalen om könsstympning, att de har förmåga att härbärgera känslor av sorg och rädsla hos deltagarna. Gruppledarna möter de som har tvekat att prata med stöd och uppmuntran, att våga försöka igen när de deltagande kvinnorna känner sig beredda. Gruppledarna förmedlar också att det finns ytterligare hjälp att få, från professionella, om någon skulle behöva det. Gruppledarna beskrivs som glada och positiva, något som gör att intervjupersonerna inte upplever att det känns tungt och stressande att gå till gruppen.

Några av gruppledarna är födda i ett afrikanskt land och har viss kulturkompetens. Det bidrar sannolikt till att intervjupersonerna får en känsla av trygghet och samhörighet med gruppledarna. Gruppledarna kan också upplevas ha ett ”inifrån”-perspektiv på könsstympning, att de har kunskap om att den traditionen finns i hemlandet. Några intervjupersoner beskriver också gruppledarna som förebilder, som kvinnor från samma hemland som lyckats och ”kommit långt”.

Gruppledarna representerar en ideell organisation, kopplad till kvinnojour rörelsen. De representerar inte någon myndighet. Det hade sannolikt varit svårare för professionella till exempel från socialtjänsten att leda en grupp som denna och skapa tillitsfulla relationer till deltagarna, utifrån den brist på förtroende för socialtjänsten som intervjupersonerna uttrycker i intervjuerna. Denna oberoende ställning som Existera har, att vara en organisation som står upp för utsatta kvinnor, bidrar sannolikt tillsammans med andra faktorer som har identifierats i diskussionen, till att de lyckas bedriva en verksamhet som både är innovativ och framgångsrik.

3.5. Diskussion om den vetenskapliga metoden

Studien som genomförts kan inte användas för att värdera om interventionen är evidensbaserad. Det krävs ett omfattande vetenskapligt arbete i många steg, med upprepade studier och användning av olika vetenskapliga metoder för att pröva om en intervention kan anses vara evidensbaserad. Det finns ett begränsat antal interventioner inom socialt arbete (det vetenskapliga område som ligger nära den aktuella interventionen) som kan sägas vara evidensbaserade. En process för att pröva bästa tillgängliga evidens har presenterats av Sundell och kollegor (2023) där de föreslår ett antal steg i processen för att uppnå bästa tillgängliga evidens vad gäller en interventions effektivitet. Det första steget i processen är att det finns en programteori som beskriver hur interventionen utvecklats och vilka effekter som interventionen är avsedd att leda till. Det andra steget är interventionens genomförbarhet. Om interventionen är accepterad av de som ska utföra den och de som ska få del av den. Vidare om den som ansvarar för interventionen kan genomföra programmet som det är tänkt. Det tredje steget avser effekter hos deltagare. Om deras situation har förbättrats eller försämrats. Det kan undersökas genom intervjuer. Som ytterligare en strategi kan standardiserade frågeformulär före och efter interventionen användas, för att mäta eventuell förändring. Genom statistiska metoder undersöks om signifikanta förändringar kan iakttas när värden jämförs från före- till eftermätning. I det fjärde steget genomförs en randomiserad kontrollerad studie, där effekterna av en viss intervention jämförs med effekterna av annan insats eller ingen insats för en kontrollgrupp. Ett femte steg är att genom systematisk granskning se om flera studier har genomförts där personer fått del av samma intervention och om studierna har identifierat liknande effekter.

Denna intervjustudie, att undersöka effekter hos deltagare av en intervention, kan ses som en första studie i steg tre i den beskrivna processen för att undersöka evidens (Sundell et al., 2023). Resultatet av studien är lovande och det finns styrkor som kan framhållas i värdering av resultatet. Trettio kvinnor deltog i interventionen under hösten 2022 och fick information om forskningsstudien. Tjugo kvinnor deltog i studien och ytterligare några kvinnor var intresserade av att delta men det gick inte att samordna tider för att genomföra dessa intervjuer. Jag valde att inkludera alla som ville delta i studien, trots att planen var att tio intervjuer skulle genomföras. Detta för att få ett rikare material och för att värdesätta det positiva gensvaret från kvinnor som önskade delta i intervjustudien. Det är alltså en stor andel av kvinnorna som fått interventionen under aktuell termin som deltar i forskningsstudien (20 av 30). Det möjliggör att en stor variation av upplevelser och erfarenheter går att identifiera i materialet. De deltagande kvinnornas berättelser varierar och materialet berikas genom mångfald. Den centrala forskningsfrågan om erfarenheter av och värdet av interventionen har besvarats med olika ord och uttryck, men entydigt positivt från intervjupersonerna. Denna samstämmighet ger tyngd åt resultatet att interventionen upplevts som positiv och har lett till olika förändringar. Resultatet av studien kan sägas ge stöd för att gruppsamtalen utgår ifrån det syfte och har fokus på de teman som angivits av Existera. Interventionen håller hög kvalitet och samtalen upplevs ha påverkat olika livsområden, i intervjupersonernas liv.

4. SLUTSATSER

Under detta avsnitt presenteras slutsatser av forskningsstudien och slutsatser om förslag för hur metoden kan följas, förvaltas och utvecklas över tid. Vidare presenteras en redogörelse om vad som krävs för att metoden ska anses vara evidensbaserad.

4.1. Slutsatser om forskningsstudien

Existeras gruppverksamhet är unik i sitt slag i Sverige. Verksamheten har tidigare beskrivits i Jämställdhetsmyndighetens kartläggning (Att förebygga könsstymning av flickor och kvinnor)² och identifierades i förstudien (Förstudie - om förebyggande insatser mot könsstymning av flickor och kvinnor) som en insats som borde utvärderas.

Följande slutsatser kan dras av intervjustudien:

- Resultatet av studien är lovande, med entydigt positiva erfarenheter från deltagande kvinnor.
- Att gruppledarna är kunniga och engagerade och att den läkare som medverkar, bidrar med värdefull kunskap.
- Effekterna av gruppsamtalen är att kvinnors tystnad bryts, de får tillgång till kunskap och får möjlighet att dela erfarenheter vilket svarar mot syftet med interventionen.
- Samtalen i gruppen ger kvinnorna högre grad av kontroll över tidigare upplevelser som leder till att de formulerar motstånd mot könsstymning.
- Kombinationen att tala om könsstymning och att träna förefaller mycket verklig. Olust och oro bearbetas i samtalen men också i samband med fysisk aktivitet. Känslor av att få motståndskraft kopplas till träningen.
- Empowerment, egenmakt, är ett viktigt resultat som deltagande kvinnor beskriver och manifesterar.
- Att en ideell organisation inom Kvinnojoursrörelsen bedriver gruppverksamheten har betydelse.

4.2. Hur metoden kan följas, förvaltas och utvecklas över tid

Den studerade interventionen har utformats och genomförts av organisationen Existera, en liten organisation inom idéburen sektor. Hur begreppen ”följas, förvaltas och utvecklas över tid” kan operationaliseras i förhållande till den aktuella interventionen påverkas av att det är en liten ideell organisation som är aktör.

Det finns en dialog med Riksorganisationen Unizon om Existeras verksamhet och om interventionen. Existera är den enda organisationen inom Unizon som särskilt fokuserar på könsstymning. Existera får på olika sätt stöd av riksorganisationen, ett samarbete som skulle kunna utvecklas. Existera har även haft kontakt med NCK (Nationellt

² <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/att-forebygga-konsstymning-av-flickor-och-kvinnor/>

Centrum för Kvinnofrid). För att stödja Existera att förvalta och utveckla interventionen kan behov av samarbete med externa aktörer finnas. Samarbete med Jämställdhetsmyndigheten, Unizon eller NCK skulle kunna utgöra ett sådant stöd. Om interventionen ska vara föremål för fortsatta forskningsstudier bör även dialog med aktuella forskare kunna vara ett stöd för att upprätthålla kvalitetsperspektiv på fortsatt utveckling och implementering av interventionen.

4.2.1 Hur metoden kan följas

De kvinnor inom Existera som arbetar aktivt med interventionen diskuterar regelbundet med sin styrelse hur interventionen fungerar. Företrädare för Existera har också regelbunden kontakt med Amelmottagningen för att planera deras deltagande i interventionen och för att diskutera tidigare erfarenheter i programmet. De samordnar och planerar insatser tillsammans med tränaren som medverkar vid varje gruppträff och med personal från socialtjänsten, som medverkar vid ett enstaka tillfälle.

Existera följer fortlöpande utfallet av interventionen genom att de vid varje terminsavslut gör en intern utvärdering där deltagarna beskriver anonymt vad som varit bra respektive dåligt. Kvinnor som är analfabeter använder bilder för att beskriva sina upplevelser och kan sedan med hjälp av tolk få sina erfarenheter och åsikter nedtecknade.

De interna utvärderingarna bör sammanställas så att organisationen får en överblick av deltagarnas erfarenheter som de själva samlar in. Existera har under vårterminen 2023 lagt till ett tema, en komponent i interventionen: underlivshälsa. Det är av vikt för organisationen att dokumentera när den förändringen skedde och att följa hur deltagarna i utvärderingen upplevt den komponenten.

4.2.2 Hur metoden kan förvaltas

I en forskningsstudie (O’Cathain et al 2019) har olika steg beskrivits i tillvägagångsättet för att utveckla och kvalitetssäkra interventioner. Författarna har i en översiktsartikel lyft olika centrala frågor att vara uppmärksam på när man förvaltar och utvecklar interventioner. De sammanställer ett antal faktorer som de funnit genom forskningsöversikten. De som utformar en intervention utgår ifrån en problemställning som är aktuell för en viss grupp och formulerar ett syfte med interventionen. Därefter utformas interventionen genom att behov hos målgruppen identifieras och teoretiska perspektiv används. I ett tredje steg förfinas modellen och den dokumenteras. Därefter planeras utvärdering. Ofta påbörjas en utvärdering med en mindre undersökningsgrupp för att se om fortsatt forskning är motiverad. Modellen dokumenteras för att även andra ska kunna använda den. Beskrivningen av modellen kan revideras från det inledande skedet till slutet av utvecklingsperioden.

Existeras intervention har genomgått några av de steg som beskrivs och är nu i den fas när programmet dokumenterats och en första studie har genomförts. När dokumentationen av interventionen är klar, kommer den kunna spridas till andra användare och presenteras som ”Existeramodellen”. Att interventionen blir väldokumenterad ökar förutsättningar för att det fortsatta interna och externa arbetet kvalitetssäkras.

4.2.3 Spridning av och utbildning i metoden

Det finns efterfrågan från andra kommuner och organisationer att få del av programmet/interventionen. Existera planerar att starta nya grupper i andra stadsdelar i

Stockholmsområdet, redan under 2023. Andra kommuner i Sverige har tagit kontakt med Existera och vill ta del av metoden. Medlemmar inom Existera kommer, när metoden är dokumenterad, att utbilda andra användare av interventionen.

4.2.4 Följa användning av metoden

Om metoden/interventionen visat sig lovande i vetenskapliga studier är det av vikt att huvudkomponenter inte tas bort så att interventionen förändras på avgörande sätt. Vikten av behandlingstrohet har framhållits i flera tidigare kunskapsdokument (t ex Sundell, 2012). De som utvecklar interventionen kan däremot göra kontrollerade och övervägda revideringar under utvecklingsperioden (O’Cathain et al 2019).

Vid uppstart på andra orter behöver samarbeten och resurspersoner sökas som kan möjliggöra implementeringen. Den tränare som medverkar i interventionen har en central roll och har en kompetens som bidrar till interventionens värde. Amelmottagningens specialist som medverkar i interventionen har stor betydelse för programmet. Vid implementering på andra orter behöver personer med liknande kompetens sökas och kopplas till programmet.

Vidare har Existeras samarbete med föreningen Folkets Husby inneburit många fördelar. Att Folkets Husby kunnat sprida information om interventionen har haft betydelse eftersom gruppverksamheten bedrivs på en för deltagarna känd plats. Det är en fördel om liknande lokala samarbeten kan byggas när interventionen ges på andra orter.

4.2.5 Hur metoden kan utvecklas över tid

Det finns alltid en osäkerhet hur en metod utvecklas över tid och vem eller vilka i en organisation som kan ansvara för att vidmakthålla interventionens kvalitet. Inom socialtjänstens område kan det ibland vara eldsjälarna som drivit och upprätthållit implementeringen av en intervention. Om eldsjälarna slutar upphör ibland arbetet. När en liten ideell organisation format en intervention finns det en sårbarhet. I en liten organisation finns det samtidigt ett personligt engagemang och en stark drivkraft att arbeta med den specifika problemställningen. Det finns också en stolthet över den intervention som utformats. Interventionen har använts under några år och blir nu dokumenterad och det kan finnas detaljer som blir justerade i samband med att arbetet blir genomlyst. När metoden får spridning och användning inom andra organisationer är det angeläget att Existera fortsätter ha en överblick över hur interventionen ges.

En utvecklingsfråga är att många kvinnor önskar delta i gruppen under flera terminer. För den som första terminen är tyst och observerar de andras samtal kan det vara bra att kunna delta flera terminer. Det är en rutin som också tillämpas inom andra interventioner. Flera deltagande kvinnorna uttrycker också värdet av att vissa kvinnor är ”erfarna” har deltagit i gruppen en tidigare termin och att de utgör en trygghet för den som är ny. För att balansera behovet av att ta emot nya kvinnor med behovet hos kvinnor av att fortsatt tillhöra gruppen och del av en gemenskap behöver Existera utveckla sitt arbetsätt. Existera kan försöka utforma en modell för att slussa kvinnor som tidigare fått del av interventionen till en annan grupp där samhörighet och samtal kan fortgå. Där teman som självkänsla och egenmakt upprätthålls och andra teman kan få plats.

4.3. Vad krävs för att metoden ska vara evidensbaserad

Det är ett långsiktigt arbete att undersöka om en intervention kan betraktas som evidensbaserad och olika former av vetenskapliga studier behövs för att kunna betrakta en intervention som ”bästa praxis” (t ex APA Presidential Task Force, 2006). En möjlig utgångspunkt i en sådan process för att pröva bästa tillgängliga evidens har beskrivits av Sundell et al. (2023) (presenterat under avsnitt: Den vetenskapliga metoden). I den föreslagna modellen kan en intervjustudie, som denna, ses som ett tredje steg i processen (de föregående stegen är att utforma programteori och fastställa interventionens genomförbarhet).

4.3.1 Nästa steg - en studie med före- och eftermätning

Nästa steg i processen att fortsatt undersöka effekter av en intervention, efter en intervjustudie, kan vara att genomföra en kvantitativ studie där deltagares svar före respektive efter interventionen på ett antal frågeformulär inhämtas. I den genomförda intervjustudien har olika livsområden, som hälsa och självkänsla, identifierats som relevanta och centrala för intervjupersonerna. Genom före- och eftermätning ombeds deltagare besvara frågeformulär så att det blir möjligt att undersöka om det skett några signifikanta förändringar i rapporterade värden. Frågeformulären som används bör vara väletablerade (uppfylla kriterier för evidensbaserad bedömning) och bör tidigare ha använts inom olika språkområden och kulturer. Det finns en rad intressanta variabler som hade varit intressanta att undersöka. Det finns samtidigt en gräns för hur många frågor som forskningspersoner orkar svara på vilket gör att antalet formulär måste begränsas. Variabler som kan vara aktuella för en studie av effekter av Existeras intervention är:

- fysisk hälsa
- psykisk hälsa
- självkänsla
- psykosomatiska symptom
- förekomst av posttraumatiska stressreaktioner

En sådan studie bör omfatta de kvinnor som är på väg att delta i gruppen för första gången för att vid förmätning inhämta deras svar, på olika variabler, ”opåverkade” av interventionen. Vid eftermätning, när interventionen avslutats, är det samma kvinnor som besvarar frågeformulär och varje deltagares svar vid två tillfällen jämförs, genom ett parat t-test. Därefter genomförs statistiska beräkningar för att se om signifikanta skillnader på olika variabler går att identifieras på gruppnivå. För en sådan studie behöver sannolikt flera olika grupper inkluderas som fått del av interventionen, så att undersökningsgruppen blir tillräckligt stor. Datasamlingen behöver därför troligen pågå i flera terminer.

Det finns olika utmaningar med en sådan studie. Att rekrytera deltagare till studien innan de fått del av interventionen är sannolikt en svårare uppgift än att rekrytera deltagare till den nu genomförda intervjustudien. Då kvinnor blivit trygga och är nöjda med interventionen är det mer sannolikt att de vill medverka. Det kan innebära att en andel av kvinnor som får information om studien väljer att avstå från att delta. Detta understryker behovet av att flera grupper som får interventionen kan behöva tillfrågas. En annan utmaning är att det finns presumtiva deltagare i interventionen som är analfabeter vilket kräver att datasamlingen anpassas. Den rutinen som nu används, att de blir assisterade i att besvara frågor vid Existeras terminsutvärderingar kan användas och

utvecklas. Båda de beskrivna svårigheterna går att övervinna om de beaktas när tidsplan och resurser beräknas.

Om en kvantitativ studie visar goda effekter, kan nästa steg (enligt Sundell et al., 2023) vara en randomiserad studie. En sådan studie innebär en rad metodologiska utmaningar som kräver omfattande planläggning. En randomisering, att slumpmässigt fördela vissa deltagare till en intervention (experimentgrupp) och andra till en annan insats/ingen intervention (kontrollgrupp) är en komplicerad process där många hinder behöver övervinnas. Den tänkta undersökningsgruppen är sårbar och tidigare utsatt för potentiellt traumatiserande händelser. Det skulle sannolikt inte vara möjligt att få en forskningsstudie godkänd av Etikprövningsmyndigheten där vissa kvinnor randomiseras till kontrollgrupp och inte ges någon intervention. Om kontrollgruppen skulle ges annan insats behöver en verksamhet som kan ta ansvar för att utforma och organisera en sådan insats identifieras. Vidare finns det ett starkt förtroende för organisationen Existera, deras gruppledare och intervention. En annan organisation/annan insats kan inledningsvis inte uppbära samma förtroende. Det kan finnas en risk att deltagare väljer att avstå från att delta i forskningen och därigenom inte får del av någon intervention. Denna risk väcker en rad etiska dilemman.

Med utgångspunkt i den modell som presenterats för att pröva bästa tillgängliga evidens för en intervention, ligger en randomiserad studie i framtiden. Det finns då tid och möjligheter att noggrant genomlys metodologin för en sådan forskningsstudie och undersöka om sådan forskning är genomförbar, med högt ställda krav på etiskt förhållnings-sätt. I avvaktan på kunskap om detta, kan en studie med före- och eftermätning bidra med relevant kunskap, om olika dimensioner av psykisk och fysisk ohälsa reduceras med stöd av interventionen.

REFERENSER

- APA Presidential Task Force. 2005. Evidence-based practice in psychology. (2006). *American Psychologist*, 61(4), 271-285. Doi: [HTTps://doi.org/10.1037/0003-066X.61.4.271](https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.4.271)
- Braun, & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Clarke, & Braun, V. (2017). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297–298. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>
- Davies, C. (2012). *Reflexive ethnography a guide to researching selves and others* (2nd ed., ASA research methods in social anthropology (Routledge). London; New York: Routledge.
- Edwards, R. (2013). Power and trust: An academic researcher's perspective on working with interpreters as gatekeepers. *International Journal of Social Research Methodology*, 16(6), 503-514
- Jämställdhetsmyndigheten (2021). *Att förebygga könsstämpning av flickor och kvinnor. En kartläggning*. Rapport. <https://jamstalldetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/att-forebygga-konsstypning-av-flickor-och-kvinnor/>
- Jämställdhetsmyndigheten. (2022). *Förstudie - om förebyggande insatser mot könsstämpning av flickor och kvinnor*.
- Kosny, A., MacEachen, E., Lifshen, M., & Smith, P. (2014). Another person in the room. *Qualitative Health Research*, 24(6), 837-845.
- Matanda, D., Groce-Galis, M., Gay, J., & Hardee, K. (2021). Effectiveness of interventions designed to prevent or respond to female genital mutilation: A review of evidence. UNFPA, UNICEF, WHO and Population Council, Kenya.
- O’Cathain, A., Croot, L., Sworn, K., Duncan, E., Rousseau, N., Turner, K. Hoddinott, P. (2019). Taxonomy of approaches to developing interventions to improve health: A systematic methods overview. *Pilot and Feasibility Studies* 5, 41 (2019). <https://doi.org/10.1186/s40814-019-0425-6>
- Rappaport. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121–148. <https://doi.org/10.1007/BF00919275>
- Socialstyrelsen. (2015). *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstämpning. En uppskattning av antalet*. Rapport.
- Sundell, K. (2012). *Att göra effektutvärderingar* (1. uppl.). Gothia
- Sundell, K., Eskel, M., Bergström, M., & Åström, T. (2023). How Can Practitioners Assess the Value of Social Work Interventions? *Research on Social Work Practice*. <https://doi.org/10.1177/10497315231163502>
- UNFPA-UNICEF. (2021). *Delivering and sustaining in the new normal*. 2021 Annual Report and Overall III Performance Analysis.
- Wallin, A., & Ahlström, G. (2006). Cross-cultural interview studies using interpreters: Systematic literature review. *Journal of Advanced Nursing*, 55(6), 723-735.
- World Health Organization (2021a). Ethical considerations in research on female genital mutilation. Geneva. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240040731>
- World Health Organization (2021b). Empowering health care providers to prevent female genital mutilation. <https://www.who.int/activities/empowering-health-care-providers-to-prevent-female-genital-mutilation>

APPENDIX

Intervjuguide – kvinnor som deltagit i Existeras samtalsgrupp om könsstympling.

1. På vilket sätt hörde du talas om Existeras samtalsgrupp?
2. Kan du berätta varför du blev intresserad av att delta?
3. Hur ser din familj ut?
4. Har du någon sysselsättning?
5. Var har din familj sina rötter, vilket är ditt ursprungsland?
6. Kan du berätta om din erfarenhet av att delta i gruppsamtalen, hur du tycker det blev?
7. Hur har du upplevt samtal i gruppen som rör könsstympling?
8. Tycker du att du genom samtalen fått någon ny kunskap om könsstympling?
9. Är det något i din syn på könsstympling som förändrats efter att du gått i samtalen? Kan du beskriva på vilket sätt?
10. Var det något annat tema i gruppsamtalen som du uppskattade särskilt?
11. Känner du att du har blivit stärkt av gruppsamtalen? Kan du beskriva på vilket sätt?
12. Finns det något negativt som du vill nämna om gruppsamtalen?
13. Finns det något positivt som du vill nämna om gruppsamtalen?

Jämställdhetsmyndigheten | Box 73, 42422 Angered | Besöksadress: Angereds torg 9
031-3929000 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | www.jamstalldhetsmyndigheten.se